

дослідження розвитку історичної думки в контексті голодомору 1932–1933 рр. в Україні представлені лише в українській та російській науковій літературі, у той час як західна історична наука практично не торкалася проблеми, що зумовлено особливостями її розвитку. Українська та зарубіжна історіографія голодомору 1932–1933 рр. в Україні мала досить важливе значення у розвитку української історичної науки. Повноцінна історіографія голодомору змогла сформуватися лише з розпадом СРСР та проголошенням незалежності України, коли відкрилися всі можливості для дослідження цієї проблеми. Таким чином, вивчення голодомору 1932–1933 рр. в англо-американській історіографії розпочалося завдяки різним оцінкам висновків Р. Конквеста, зроблених ним у книзі “Жнива скорботи”. Своєю чергою, фактографічна база пропонованої роботи практично повністю сформована на основі досягнень історичної науки української діаспори. У теоретико-концептуальному відношенні дослідження Р. Конквеста будувалися навколо думки про штучний характер голоду 30 рр. та його спрямованості проти української національної спільноти. Неоднозначна реакція англо-американської радянології спричинила науковий плюралізм в оцінках подій 1932–1933 рр. в Україні. У визначенні голодомору як геноциду українського народу не всі зарубіжні науковці солідарні із своїми українськими колегами.

Список використаних джерел

1. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні / Збірник документів СБУ. – Київ, 2005. – С. 40–56.
2. Конквест Р. Жнива скорботи / Радянська колективізація та голодомор. – Київ, 1993. – С. 60–67.
3. Сергійчук В. Як нас морили голодом. – Київ, 1977. – С. 30–37.
4. Коваленко Л. 33-й: голод / Народна Книга–Меморіал. – Київ, 1991. – С. 34–36.

References

1. Golodomor 1932–1933 гг. в Украи'ni / Zbirnyk dokumentiv SBU. – Kyi'v, 2005. – S. 40–56.
2. Konkvest R. Zhnyva skorboty / Radjans'ka kolektyvizacija ta golodomor. – Kyi'v, 1993. – S. 60–67.
3. Serhijchuk V. Jak nas morily golodom. – Kyi'v, 1977. – S. 30–37.
4. Kovalenko L. 33-j: golod / Narodna Knyga–Memorial. – Kyi'v, 1991. – S. 34–36.

Pavlovskiy E. A., graduate student, National pedagogical university the name of M. P. Drahomanov. (Ukraine, Kyiv)pavlovski.evgen@gmail.com
Golodomor 1932–1933 in Ukrainian and foreign historiography

In the article scientific works of home and foreign researchers are analysed the devoted historiography of golodomor 1932–1933 and exposure of the going near the study of problem golodomor. Also in the article tracked of the gradual stage of development and becoming of Ukrainian historiography of golodomoris in post-soviet Ukraine and also development of foreign historiography of this scientific problem. The stage of gradual development of both Ukrainian and foreign historiography of golodomor were studied. The article is sanctified to the prominent representatives of Ukrainian and foreign historiography that engaged in the scientific range of problems of golodomor in Ukraine.

Keywords: historiography, golodomor, genocide, Ukrainian people.

Павловский Е. А., аспирант, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), pavlovski.evgen@gmail.com

Голодомор 1932–1933 гг. в украинской и зарубежной историографии

Проанализировано научные труды отечественных и зарубежных исследователей, посвященные историографии голодомора 1932–1933 гг. и обнаружения теоретико-методологических подходов к изучению проблемы голодомора. Также в статье прослежено последовательный этап развития и становления украинской историографии голодомора в постсоветской Украине.

а также развитие зарубежной историографии этой научной проблемы. Изучались этапы последовательного развития как украинской, так и зарубежной историографии голодомора. Статья посвящается известным представителям украинской и зарубежной историографии, которые занимались научной проблематикой голодомора в Украине.

Ключевые слова: историография, голодомор, геноцид, украинский народ.

* * *

УДК 94(477)“1941/1944”

Смолянчук О. О.

здобувач кафедри історії та культури України,
 ДВНЗ “Переяслав–Хмельницький державний
 педагогічний університет імені Григорія Сковороди”
 (Україна, Переяслав–Хмельницький),
 Olga.volkova_1@mail.ru

НАЦИСТСЬКА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА НА ТЕРЕНАХ РАЙХСКОМІСАРІАТУ “УКРАЇНА”: СУЧАСНА ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІОГРАФІЯ

Аналізуються напрацювання сучасних вітчизняних істориків, предметом досліджень яких є діяльність фінансових установ окупаційного апарату влади Райхскомісаріату “Україна” у сфері податкової політики щодо місцевого населення.

Ключові слова: податки, збори, окупаційна адміністрація, місцеві органи влади, Райхскомісаріат “Україна”.

Україна не один раз у своїй історії потрапляла в поле зору агресивних сусідніх держав, перетворюючись в об'єкт їх територіальних зазіхань. Події таких глобальних воєнно-політичних конфліктів, як Перша та Друга світові війни, не оминули України. Лише в ХХ столітті кілька разів територія країни перетворювалась на полігон хижого й нічим не прикритого економічного пограбування, шантажу й визиску, а також соціального експериментаторства. Та й сьогодні, в умовах, здавалось, уже усталеного післявоєнного світового порядку, у черговий раз Україна знову стала центром серйозного геополітичного конфлікту, який лише набирає обертів, а частина території країни опинилася під ворожою окупацією. Тому вивчення особливостей функціонування окупаційних режимів, встановлених у різні часи на теренах України, продовжує залишатися актуальним завданням історичної науки.

Гітлерівська окупація України в роки Другої світової війни передбачала хижачке й варварське економічне пограбування місцевого соціуму, перетворення його на невичерпний резервуар сировини, продовольства та робочої сили для Третього Райху. Українське суспільство мало забезпечувати Німеччину та Вермахт усім необхідним для успішного завершення війни, а залишки промислового потенціалу країни, потенціал сільського господарства та людські ресурси мали створити основу майбутньої перемоги агресора. Перетворення України в транзитну військово-тилову зону лише посилювали цей фактор. Звісно, що в цих умовах неминуче зростала роль та значення заходів у податковій сфері, а правові імпульси, котрі надходили з боку німецької окупаційної адміністрації, спрямовувалися на тотальне пограбування країни. Із особливою нещадністю всі ці заходи проводилися на теренах найбільшого за розмірами та кількістю цивільного населення окупаційному адміністративному формуванні – Райхскомісаріаті “Україна (далі – РКУ).

Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, центральним предметом яких визначаються різні аспекти функціонування органів та установ окупаційної адміністрації РКУ, питання податкової політики, запроваджені в цьому адміністративно-територіальному формуванні, донині вивчено недостатньо й потребує спеціальних пошукових зусиль. Потуги радянської історичної науки в цьому напрямі досліджень виявилися заідеологізованими, а зрив планів економічної експансії гітлерівців в Україні пояснювався виключно кризй призму тези про масовий рух опору на окупованій території. Давалася взнаки і вкрай обмежена, строго дозована кількість джерельної бази тогочасних досліджень.

Лише з початком державної незалежності України у вітчизняних дослідників з'явилася можливість розгляду багатьох подій окупаційного минулого неупередженими політико-ідеологічними догматами, підходами й методологічними орієнтирами. Одними з перших різні прояви такого явища, як організовану окупаційною адміністрацією РКУ систему економічного пограбування України, на початку 90-х рр. ХХ ст. розпочали вивчати О. Потильчак [1; 2, с. 97–104; 3; 4, с. 125–128; 5, с. 141–143] та І. Ветров [6, с. 112–117]. Так, зокрема, характеризуючи систему рабсько-кріпосницької праці робітників та службовців, І. Ветров в окремих деталях зупиняється на аналізі податкових заходів окупаційної адміністрації РКУ, відводячи основу свою увагу висвітленню колонізаторської діяльності фінансово-промислових кіл Німеччини, які фактично уярмили Україну та її народи задля свого процвітання. Так, зокрема, характеризуючи систему рабсько-кріпосницької праці робітників та службовців, І. Ветров в окремих деталях зупиняється на аналізі податкових заходів окупаційної адміністрації РКУ, відводячи основу свою увагу висвітленню колонізаторської діяльності фінансово-промислових кіл Німеччини, які фактично уярмили Україну та її народи задля свого процвітання [7].

Особливе місце серед сучасних дослідників становлять невеликі розвідки, автори яких розглядають становище українського селянства в роки окупації. Питання проведення податкової політики щодо цієї категорії населення в цих роботах розглядається лише частково, але усе ж назвати їх необхідно. Так, М. Слободянюк, розглядаючи становище селянства південної України в роки окупації, виділяє форми та методи вилучення німецькими адміністраторами продукції сільського господарства. Ними стали як натуральні поставки продуктів харчування та сировини, так і податки в грошовій формі. При цьому дослідник називає декілька видів податків та зборів, які стягувалися з місцевого сільського населення, надзвичайно жорстокі підходи окупаційних адміністраторів до виконання завдань щодо примусового вилучення відповідних ресурсів [8, с. 34].

Ю. Ніколаєць, аналізуючи особливості проведення так званої аграрної реформи в окупованій Україні, коротко зупинився й на податковій політиці, яка спрямовувалася на селянство. Він доводить, що причиною збереження в Україні колгоспів стало бажання гітлерівців полегшити збір податків. Характеризує дослідник і становище сільського

населення в податковій сфері: люди здавали майже увесь урожай, виконували поставки м'яса, молока, масла, яєць, вовни, шкури худоби та свиней. Як установив дослідник, кожен селянин сплачував поземельний податок, податок на будівлі, прибутковий податок, "церковний податок" [9, с. 225, 226].

Н. Глушенюк, розглядаючи податкову політику гітлерівців на Півдні України, виділяє наступні її риси: конфіскація сільськогосподарських продуктів без дотримання будь-яких розпоряджень, збереження податкових норм, запроваджених за радянської влади, неможливість виконання тогочасних норм податкових стягнень та платежів. Дослідниця вважає податкову політику окупаційної адміністрації РКУ узаконеною формою грабунку. При цьому одночасно існували натуральні податки та податки в грошовій формі [10, с. 53–57].

У центрі уваги Т. Нагайка перебуває повсякдення сільського населення центральних областей України. Однак, дослідник, аналізуючи цю сферу життєдіяльності суспільства, коротко характеризує податковий тягар, накладений на сільське населення країни, та вважає, що суми грошових податків, накладених на господарства селян, здебільшого перевищували всі сукупні доходи пересічної селянської родини [11, с. 151–153].

В. Орлик та Л. Маренець на основі використання документів Кіровоградського обласного державного архіву, аналізуючи фіскальну політику окупаційної адміністрації щодо місцевого соціуму РКУ, доводять, що податкова політика на окупованих українських теренах була за своєю сутністю навіть не феодално-кріпосницькою, вона базувалася на принципах, запозичених із рабовласницького елліністичного суспільства, коли населення підкорених областей, у кращому випадку, нещадно експлуатували, обкладаючи різноманітними поборами.

Окупаційний режим запровадив сувору фіскальну політику, збільшивши ставки радянської податкової системи та ввівши нові різноманітні податки й збори, навіть такі середньовічні, як подушний, – доводять дослідники. Окрім того, як з'ясовують В. Орлик та Л. Маренець, місцеве населення сплачувало ще й натуральні податки. Окрім грошових податків і зборів, існував ряд натуральних, зокрема збір теплих речей, кольорових металів, збіжжя, продуктів харчування та ін.

Податковий тиск разом з іншими формами визискування населення унеможлилював податкові розрахунки, сприяв накопиченню недоїмок, за які загрожували жорстокі покарання [12, с. 233, 234].

Т. Клименко, здійснюючи огляд джерельної бази Черкаського обласного державного архіву, називає політики й збори, які стягувалися з місцевого населення: за землекористування, з будівель, собак, худоби, господарств, прибутковий із населення, у тому числі кустарів, ремісників, візників, промисловий, базарний, на мед і віск і навіть з осіб єврейської національності. Окупаційною адміністрацією було також організовано обов'язкове державне страхування, якому підлягало громадське й приватне майно – хати, худоба й посіви [13, с. 364].

Ю. Левченко, досліджуючи окремі питання стану аграрного сектора економіки окупованої України,

зупиняється на заготівельній політиці й засобах вилучення сільськогосподарської продукції. На його думку, у РКУ основним засобом стала здача контингенту – обов'язкових норм постачання продукції аграрного виробництва. Окрім здачі контингенту, як стверджує автор, цивільною адміністрацією практикувалось вилучення продукції з хліборобських спілок, сплата податків та оренди сільськогосподарськими продуктами, податок за обмолот зерна, за яким половина помеленого зерна здавалась окупаційній владі, одноразові конфіскації певних видів продуктів та інші допоміжні засоби вилучення. У загальних рисах він охарактеризував і податковий тягар, накладений на селян: вони сплачували податок із господарства, подушний, “за звільнення від радянської влади”, податок за утримання корови, коня, собаки та ін. Власне цими загальними ремарками й завершився огляд податкової системи в українському селі [14, с. 55, 56].

Одним із підсумків вивчення проблеми нацистської податкової політики в українському селі доби окупації є напрацювання О. Перехреста [15; 16]. Узагальнюючі результати його досліджень викладено в кількох монографіях. Учений, аналізуючи заходи окупантів в оподаткуванні селянства, виділяє кілька видів податків та зборів, які накладалися на селянство, вказує на їх грабіжницький та відверто позаекономічний характер [17; 18; 19].

О. Гончаренко досліджує нацистську податкову політику на теренах РКУ в контексті спроб німецької адміністрації створити економіко–правові форми організації виробництва. “Для забезпечення фінансових потреб функціонування установ та організацій РКУ були запроваджені податки і збори, які виконували фіскальну, розподільчу та регулювальну функції. Проте окупаційна реальність стала причиною домінування фіскальної функції у фінансово–правових відносинах між органами влади та місцевим населенням. У цих умовах надзвичайно важливим джерелом наповнення місцевих бюджетів стали штрафні санкції та дотації від вищих німецьких органів влади”, – у такому інтерпретаційному ключі він пояснює особливості реалізації фіскальних заходів адміністрації РКУ [20, с. 337].

Ідентифікує О. Гончаренко й суб'єкти фінансово–правових відносин періоду окупації. На його думку, фінансово–правові відносини періоду нацистської окупації виникали між Райхскомісаріатом та підлеглими йому адміністративно–територіальними утвореннями, представленими генеральними округами та гебітскомісаріатами. На рівні гебітскомісаріатів ці відносини виникали між районними, міськими та сільськими управами. Але всі владні повноваження при цьому належали німецьким окупаційним установам [21, с. 158]. При цьому, на початковому етапі окупації адміністрацією РКУ використовувалося радянське законодавство [22, с. 165].

Суб'єктами відповідних правовідносин виступали фінансові установи органів влади центрального та місцевого рівнів, суб'єкти господарювання, місцеве населення [23, с. 426].

На фінансово–правові аспекти функціонування окупаційної адміністрації впливав і основоположний

принцип нацистської ідеології – расистський антисемітизм. Відповідно до нього особливими суб'єктами фінансових відносин виступали євреї та етнічні німці. На євреїв покладалися особливо великі фінансові зобов'язання. Етнічні німці, навпаки, отримували привілейоване становище, яке проявлялося в наданні їм фінансових привілеїв, у тому числі і в оподаткуванні [20, с. 328].

М. Куницький, з'ясовуючи організаційно–правові аспекти заходів окупаційної адміністрації РКУ у соціальній сфері, в окремому підрозділі монографії розглядає український соціум як суб'єкт податкової політики. На думку цього дослідника, окупаційна адміністрація РКУ здійснила комплекс заходів, спрямованих на самозабезпечення роботи органів влади, викачування сировинних та продовольчих ресурсів. Він доводить, що місцеве німецьке керівництво мало право на власний розсуд, у залежності від управлінських потреб, визначати види податків та зборів, збільшуючи або, навпаки, зменшуючи їх рівень [24, с. 325].

Отже, нацистська окупаційна політика адміністрації РКУ таки не стала центральним предметом досліджень українських науковців. Здебільшого ця тематика розглядається в контексті інших досліджень, а заходи німецької адміністрації в податковій сфері у більшості випадків конкретизують викачування сировинних та продовольчих ресурсів з українського села.

Поза увагою істориків залишилися питання ідентифікації виконавського інструментарію, на основі функціонування якого й здійснювалася податкова політика, засоби примусового стягнення податкових платежів, податкових пільг, які надавалися частині місцевого населення.

Сучасні вітчизняні дослідники не враховують того факту, що одним із видів позаекономічного примусу, який застосовувався окупаційною адміністрацією по відношенню до місцевого соціуму поряд із податками, були обов'язкові податкові платежі, які стягувалися з населення, а також те, що видовою їх формою стали збори та податкові плати (мити, плата за торговий патент тощо).

Список використаних джерел

1. Потильчак О. Економічний колабораціонізм в Україні в роки нацистської окупації (1941–1944): причини і прояви / О.Потильчак. – К.: УДПУ ім. М.П. Драгоманова, 1997. – 29 с.
2. Потильчак О.В. Новий порядок в окупованій Україні (1941–1944) / О.Потильчак // Пам'ять століть. – 1999. – № 1. – С. 97–104.
3. Потильчак О.В. Експлуатація трудових ресурсів України гітлерівською Німеччиною у роки окупації: дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. – К., 1999. – 205 с.
4. Потильчак О. До питання про соціальну політику фашистської Німеччини щодо селянства України в роки окупації (1941–1944 рр.) / О.Потильчак // Український селянин. – 2001. – Вип.2. – С. 125–128.
5. Потильчак О. Трудова експлуатація українського селянства у роки нацистської окупації (1941–1944 рр.) / О.Потильчак // Український селянин. Збірник наукових праць. – Черкаси, 2002. – Вип. 5. – С. 141–143.
6. Ветров І.Г. Політика фашистської Німеччини щодо використання економічного потенціалу України для потреб армії (1941–1944 рр.) // Друга світова війна і Україна. Матеріали наукової конференції (27–28 квітня 1995 р.). НАНУ, Інститут історії України. – К., 1996. – С. 112–117.
7. Ветров І. Економічна експансія третього рейху в Україні / І.Ветров. – К.: Четверта хвиля, 2000. – 232 с.
8. Слободянюк М. Селяни України під нацистським окупаційним режимом, 1941–1944 рр. (на матеріалах південних

областей) / М.Слободянюк // Київська старовина. – 2000. – № 2. – С. 44–57.

9. Ніколаєць Ю.О. Земельна реформа в Україні в умовах окупаційного режиму 1941–1944 / Ю.О. Ніколаєць // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Кочубинського. Серія: Історія. – Вінниця, 2002. – Вип. 4. – С. 147–152.

10. Глушенюк Н. Податкова політика німецької влади на окупованій території Півдня України у 1941–1943 рр. / Н.Глушенюк // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Історичні науки. – Миколаїв, 2004. – Т.32. – Вип.19. – С. 53–57.

11. Нагайко Т. Життя селян на окупованій території України в роки Другої світової війни (за матеріалами центральних областей) / Т.Нагайко // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей / НАН України. Ін-т історії України. – К., 2007. – Вип.11. – С. 148–165.

12. Орлик В., Маренюк Л. До питання фіскальної політики нацистів в окупованій Україні / В.Орлик, Л.Маренюк // Архіви України. – 2005. – № 1–3. – С. 233–240.

13. Клименко Т. Черкащина за часів нацистської окупації / Т.Клименко // Архіви України. – 2005. – № 1–3. – С. 359–368.

14. Левченко Ю.І. Особливості окупаційної політики щодо сільського господарства в адміністративно-територіальних одиницях України 1941–1944 рр. / Ю.І. Левченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия “Исторические науки”. Том 26 (65). – 2013. – № 1. – С. 49–63.

15. Перехрест О.Г. Системи оподаткування та обов'язкових поставок сільськогосподарської продукції як форми економічного пограбування селянства України за нацистської окупації (1941–1944 рр.) / О.Перехрест // Український селянин: Збірник наукових праць. – Черкаси, 2003. – Вип.7. – С. 154–158.

16. Перехрест О.Г. Форми економічного пограбування селянства України за нацистської окупації (1941–1944 рр.) / О.Перехрест // Україна Соборна: Збірник наукових статей. – К., 2004. – Вип. I. – С. 325–339.

17. Лисенко О.Є., Перехрест О.Г. Українське село в роки окупації / О.Є. Лисенко, О.Г. Перехрест // Історія українського селянства. Нариси в 2–х томах. – К.: Наукова думка. – Т.2. – 653 с.

18. Перехрест О.Г. Сільське господарство України в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.). Наукове видання Серія “Україна. Друга світова війна. 1939–1945” / НАН України, Ін-т історії України. – К., 2010. – 150 с.

19. Перехрест О.Г. Українське село в 1941–1945 рр.: економічне та соціальне становище. Монографія / НАН України. Ін-т історії України. – Черкаси: ЧНУ імені Б.Хмельницького, 2011. – 668 с.

20. Гончаренко О.М. Функціонування окупаційної адміністрації Райхскомісаріату “Україна”: управлінсько-розпорядчі та організаційно-правові аспекти (1941–1944 рр.): монографія / Гончаренко О.М. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 600 с.

21. Гончаренко О. Функціонування гебітскомісаріатів у системі органів влади Райхскомісаріату “Україна”: організаційна структура та службова компетенція (1941–1944 рр.) // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький, 2010. – Вип.25. – С. 153–158.

22. Гончаренко О. Застосування елементів радянського законодавства в управлінсько-розпорядчій практиці установ Райхскомісаріату “Україна” на початковому етапі становлення гітлерівського окупаційного режиму: постановка проблеми (друга половина 1941 – початок 1942 рр.) // Часопис української історії / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. – Київ, 2009. – Вип.18. – С. 163–165.

23. Гончаренко О. Проблеми функціонування цивільної адміністрації Райхскомісаріату “Україна”: фінансово-правовий аспект (1941–1944 рр.) / О.Гончаренко // Україна у Другій світовій війні: джерела та інтерпретації (до 65-річчя Великої Перемоги). Матеріали міжнародної наукової конференції / Відповідальний редактор: Легасова Л.В. – К., 2011. – С. 426–432.

24. Куницький М.П. Соціально-правовий статус місцевого населення Райхскомісаріату “Україна” (1941–1944 рр.): монографія. – К.: ПП “НВЦ “Профі””, 2014. – 564 с.

References

1. Potylchak O. Ekonomichni kolaboratsionizm v Ukraini v roky natsystskoi okupatsii (1941–1944): prychny i proiavy / O.Potylchak. – K.: UDPU im. M.P. Drahomanova, 1997. – 29 s.

2. Potylchak O.V. Novyi poriadok v okupovanii Ukraini (1941–1944) / O.Potylchak // Pam'iat stolit. – 1999. – № 1. – S. 97–104.

3. Potylchak O.V. Ekspluatatsiia trudovykh resursiv Ukrainy hitlerivskoiu Nimechchynoiu u roky okupatsii: Dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01. – K., 1999. – 205 s.

4. Potylchak O. Do pyttannya pro sotsialnu polityku fashystskoi Nimechchyny shchodo selianstva Ukrainy v roky okupatsii (1941–1944 rr.) / O.Potylchak // Ukrainskyi selianyn. – 2001. – Vyp.2. – S. 125–128.

5. Potylchak O. Trudova ekspluatatsiia ukrainskoho selianstva u roky natsystskoi okupatsii (1941–1944 rr.) / O.Potylchak // Ukrainskyi selianyn. Zbirnyk naukovykh prats. – Cherkasy, 2002. – Vyp.5. – S. 141–143.

6. Vietrov I.H. Polityka fashystskoi Nimechchyny shchodo vykorystannia ekonomichnoho potentsialu Ukrainy dlia potreb armii (1941–1944 rr.) // Druha svitova viina i Ukraina. Materialy naukovoi konferentsii (27–28 kvitnia 1995r.). NANU, Instytut istorii Ukrainy. – K., 1996. – S. 112–117.

7. Vietrov I. Ekonomichna ekspansiiia tretogo reikhu v Ukraini / I.Vietrov. – K.: Chetverta khvyliia, 2000. – 232 s.

8. Slobodianuk M. Seliany Ukrainy pid natsystskym okupatsiynym rehymom, 1941–1944 rr. (na materialakh pivdennykh oblasti) / M.Slobodianuk // Kyivska starovyna. – 2000. – № 2. – S. 44–57.

9. Nikolaiets Iu.O. Zemelna reforma v Ukraini v umovakh okupatsiinoho rehymu 1941–1944 / Iu.O. Nikolaiets // Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni M.Kotsiubynskoho. Serii: Istorii. – Vinnytsia, 2002. – Vyp.4. – S. 147–152.

10. Hlushenok N. Podatkova polityka nimets'koi vlady na okupovanii terytorii Pivdnia Ukrainy u 1941–1943 rr. / N.Hlushenok // Naukovi pratsi: Naukovo-metodychnyi zhurnal. Istorychni nauky. – Mykolaiv, 2004. – T. 32. – Vyp.19. – S. 53–57.

11. Nahaiko T. Zhyttia selian na okupovanii terytorii Ukrainy v roky Druhoi svitovoi viiny (za materialamy tsentral'nykh oblasti) / T.Nahaiko // Storinky voiennoi istorii Ukrainy: Zb. nauk. statei / NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy. – K., 2007. – Vyp.11. – S. 148–165.

12. Orlyk V., Marenets' L. Do pyttannya fiskal'noi polityky natsystiv v okupovanii Ukraini / V.Orlyk, L.Marenets' // Arkhivy Ukrainy. – 2005. – № 1–3. – S. 233–240.

13. Klymenko T. Cherkaschyna za chasiv natsystskoi okupatsii / T.Klymenko // Arkhivy Ukrainy. – 2005. – № 1–3. – S. 359–368.

14. Levchenko Iu.I. Osoblyvosti okupatsiinoi polityky schodo sil's'koho hospodarstva v administratyvno – terytorial'nykh odynytisakh Ukrainy 1941–1944 rr. / Iu.I. Levchenko // Uchenye zapiski Tavricheskogo nacional'nogo universiteta im. V.I. Vernadskogo. Serija “Istoricheskie nauki”. Tom 26 (65). – 2013. – № 1. – S. 49–63.

15. Perekhrest O.H. Systemy opodatkuvannia ta obov'iazkovykh postavok sil's'kohospodars'koi produktsii yak formy ekonomichnoho pohrabuvannia selianstva Ukrainy za natsyst'koi okupatsii (1941–1944 rr.) / O.Perekhrest // Ukrains'kyi selianyn: Zbirnyk naukovykh prats'. – Cherkasy, 2003. – Vyp.7. – S. 154–158.

16. Perekhrest O.H. Formy ekonomichnoho pohrabuvannia selianstva Ukrainy za natsyst'koi okupatsii (1941–1944 rr.) / O.Perekhrest // Ukraina Soborna: Zbirnyk naukovykh statei. – K., 2004. – Vyp.I. – S. 325–339.

17. Lysenko O.Ie., Perekhrest O.H. Ukrains'ke selo v roky okupatsii / O.Ie. Lysenko, O.H. Perekhrest // Istoriiia ukrains'koho selianstva. Narysy v 2–kh tomakh. – K.: Naukova dumka. – T. 2. – 653 s.

18. Perekhrest O.H. Silske hospodarstvo Ukrainy v roky Velykoi Vitshyznianoï viiny (1941–1945 rr.). Naukove vydannia Seriiia “Ukraina. Druha svitova viina. 1939–1945” / NAN Ukrainy, In-t istorii Ukrainy. – K., 2010. – 150 s.

19. Perekhrest O.H. Ukrainske selo v 1941–1945 rr.: ekonomichne ta sotsialne stanovyshe. Monohrafiia / NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy. – Cherkasy: ChNU imeni B.Khmelnitskoho, 2011. – 668 s.

20. Honcharenko O.M. Funktsionuvannia okupatsiinoi administratsii Raikhskomisariatu “Ukraina”: upravlinsko-rozporiadchi ta orhanizatsiino-pravovi aspekty (1941–1944 rr.): monohrafiia / Honcharenko O.M. – K.: NPU imeni M.P. Drahomanova, 2011. – 600 s.

21. Honcharenko O. Funktsionuvannia hebtskomisariativ u sistemii orhaniv vlady Raikhskomisariatu “Ukraina”: orhanizatsiina struktura ta sluzhbova kompetentsiia (1941–1944 rr.) // Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii: Zbirnyk naukovykh statei. – Pereiaslav-Khmelnitskyi, 2010. – Vyp.25. – S. 153–158.

22. Honcharenko O. Zastosuvannia elementiv radianskoho zakonodavstva v upravlinsko-rozporiadchii praktytisi ustanov Raikhskomisariatu "Ukraina" na pochatkovomu etapi stanovlennia hitlerivskoho okupatsiinoho rezhymu: postanovka problemy (druga polovyna 1941 – pochatok 1942 rr.) // Chasopys ukrainskoi istorii / Za red. doktora istorychnykh nauk, profesora A.P. Kotsura. – Kyiv, 2009. – Vyp.18. – S. 163–165.

23. Honcharenko O. Problemy funktsionuvannia tsyvilnoi administratsii Raikhskomisariatu "Ukraina": finansovo-pravovyi aspekt (1941–1944 rr.) / O.Honcharenko // Ukraina u Druhii svitovii viini: dzherela ta interpretatsii (do 65-richchia Velykoi Peremohy). Materialy mizhnarodnoi naukovoi konferentsii / Vidpovidalnyi redaktor: Lehasova L.V. – K., 2011. – S. 426–432.

24. Kynytskyi M.P. Sotsialno-pravovyi status mistsevoho naselennia Raikhskomisariatu "Ukraina" (1941–1944 rr.): monohrafiia. – K. : PP "NVTs "Profi", 2014. – 564 s.

Smolanzuk O. O., applicants of the department of History and Culture of Ukraine State University "Pereiaslav–Khmelnitsky State Pedagogical University named Hryhorii Skovoroda" (Ukraine, Pereiaslav–Khmelnitsky), olga.volkova_1@mail.ru

Nazi tax policy in the territory Reichskommissariat "Ukraine": modern national historiography

The author of publishing analyzes achievements of modern of local historians, subject of research which was the activity of financial institutions of the occupation power apparatus Reichskommissariat "Ukraine" in the area of tax policy for the local population.

Keywords: taxes, fees, occupation administration, local authorities, Reichskommissariat "Ukraine".

Смолянчук О. О., соискатель кафедры истории и культуры Украины, ГВУЗ "Переяслав–Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" (Україна, Переяслав–Хмельницький), olga.volkova_1@mail.ru

Нацистская налоговая политика на территории Рейхскомисариата "Украина": современная отечественная историография

Анализируются исследования отечественных историков, предметом работ которых является деятельность финансовых учреждений оккупационного аппарата власти Рейхскомисариата "Украина" в сфере налоговой политики, проводимой по отношению к местному населению.

Ключевые слова: налоги, сборы, оккупационная администрация, финансовые отделы, Рейхскомисариат "Украина".

* * *

УДК 006.915(495)“71”

Зубко А. М.

кандидат історичних наук, доцент кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), arhivy@ukr.net

МИРИ ВАГИ СХІДНОЇ ЄВРОПИ VI–XIX СТ.

Розглядається формування систем вагових мір Східної Європи, визначається вага основних одиниць цих систем і встановлюється їх співвідношення між собою. Простежені також зміни структури вагових систем різних країн в різні історичні періоди.

Ключові слова: фунт, центнер, камінь, лот, пуд, окка, кінтар, гривня, марка, літра, драхма.

Питання розвитку економіки, внутрішньої і зовнішньої торгівлі, організації монетної справи країн Східної Європи в VI–XIX ст. неможливо дослідити без вивчення мір ваги, які мали поширення в цих країнах. Це дозволить ефективно використовувати дані джерел з соціально-економічної історії.

Міри ваги країн Східної Європи VI–XIX ст. в вітчизняній історіографії досліджувалися, переважно, в описовому плані. Визначався, зокрема, обсяг окремих мір, з перекладом їх на російську і метричну системи мір. Подібні дані наведені в довідниках по міжнародним мірам [1] та польсько-литовській метрології

Ф. Петрушевського [2], довіднику по міжнародним мірам П.І. Рейнбота [3] метрологічному дослідженні Л.В. Черепніна [4]. Інформація про монетну вагу є в довідниках з нумізматики [5].

Однак питання походження вагових мір, взаємовпливу вагових систем країн Східної Європи VI–XIX ст. вивчені недостатньо. Тому в даній статті ставляться такі наукові завдання: встановити вплив вагових систем провідних цивілізацій світу на формування східноєвропейських мір, прослідкувати процес розвитку систем вагових мір в Східній Європі. Невеликий обсяг статті зумовлює дослідження в ній лише найбільш загальних питань цієї наукової проблематики.

На початку н.е. римська цивілізація здійснила великий політичний, економічний і культурний вплив на Східну Європу. Це стосується і запозичення на даних територіях елементів римської системи мір. В 476 р. Римська імперія припинила існування. "Відносно струнка система давньоримських мір розділила долю імперії: вона розпалася під впливом варварських навал, хоча ... сліди її зберігалися протягом всього раннього середньовіччя" [6, с. 152].

В Східній Європі почався процес державотворення. Ще в 70-х рр. VII ст. виникла Болгарія. В IX ст. склалася Великоморавська держава, котра об'єднала в своєму складі ряд західнослов'янських (чехів, моравів, словаків) і деяких південнослов'янських народів; в кінці IX ст. з неї виокремилось Чеське князівство.

Наприкінці IX ст. на Дунай з берегів Волги і Ками прийшли племена угорців. Зайнявши Паннонію і рівнину між Тисою і Дунаєм, вони створили власну державу.

Польська держава утворилася в X ст. в басейнах рік Одри, Варти, Вісли і по узбережжю Балтійського моря. В середині X ст. утворилося Сербське князівство. Племенні князівства хорватів і словенів (хорутанські племена) пройшли тривалий період розвитку. В 925 р. Хорватія стала королівством [7, т. 1, с. 146].

Об'єднуюча ідея Римської імперії на теренах Західної Європи продовжували жити. Західна Римська імперія була відтворена в формі Священної Римської імперії. Імперія, як союз європейських католицьких держав на чолі з імператором і папою, котрі уособили світську і духовну владу, простояла в Західній Європі тисячу років.

Потужний вплив Священної Римської імперії, яку очолювали німецькі династії на суміжні території Польщі, Чехії, Угорщини, державні утворення словенців і хорватів, призвів до прийняття цими народами католицизму і потрапляння цих східноєвропейських держав в коло впливу цивілізації середньовічного Заходу.

Однак, французький історик Жак Ле Гофф з цього приводу зауважив: "Щоправда, в той же самий час київський князь Володимир прийняв хрещення від Візантії (988), як це зробили століттям раніше серби і болгарський цар Борис. І схизма 1054 р. відокремила Східну Європу і Балкани від Римського християнського світу" [8, с. 63].

Італійські міста – республіки Венеція і Генуя мали свої економічні і політичні інтереси в Східній Європі. В XI–XIII ст. Венеція підкорила собі деякі міста і землі в